

2020 ULUSLARARASI TRABZON EDEBİYAT FESTİVALİNİ BUGÜN
DOĞUM GÜNÜ OLAN SADÎ-Yİ ŞİRAZÎ'YE İTHAF EDİYORUZ.

SADÎ-Yİ ŞİRAZÎ

Prof. Dr. Nimet YILDIRIM *

VII/XIII. yüzyılda yaşamış bu büyük söz ustası, Sadî-yi Şirazî Fars edebiyatı tarihinin en büyük şairlerinden biri ve bir ahlak öğretmeni olarak tanınır. Moğollar döneminde İslam coğrafyasının büyük bir bölümünün içerisinde bulunduğu sıkıntıları, kederleri, halkın yaşamakta olduğu çok zor şartları bizzat müşahede etmişti.

Böyle sıkıntılarla dolu bir dönemde dünyaya gelen Sadî, ilköğrenimini dünyaya adım attığı Şiraz'da tamamladıktan sonra Bağdat Nizamiye Medreseleri'nde öğrenimini sürdürdü. O dönemlerde Bağdat, Abbasî Devleti'nin merkezi ve önemli bilim ve edebiyat çevrelerinin yaşadığı bir yapıdaydı. Bu yüzden öğrenciler, bilim adamları, edebiyatçılar ve araştırmacılar için bir cazibe merkeziydi.

* *Prof. Dr. Nimet Yıldırım*, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi. Email: yildirim2002@hotmail.com,
[Web: nimetyildirim.com.tr](http://Web:nimetyildirim.com.tr)

Nizamiye’de öğrenimini tamamlayan, çağın önemsenen bilim dallarında derin ve zengin bir birikim edinen, kendi ifadeleriyle her bostandan bir demet gül deren, her biri alanında engin bilgi sahibi bilim adamları, edebiyatçılar, şairler, sufi önde gelenleriyle tanışıp görüşen ve çeşitli konularda tecrübe kazanan Sadî diğer arkadaşları gibi öğrenimini bitirip icazet alır almaz hemen memleketine dönmedi.

O, asıl ders kitabının, dünyada sürekli cereyan halinde bulunan, canlı olarak yaşanan olaylar olduğunu, kendisinin bu kitabı henüz okuma imkânı bulamadığı için alması gereken daha nice dersler bulunduğunu, dolayısıyla da eğitim dönemini tamamlamamış olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden asıl öğrenimine başlamak amacıyla büyük bir işe girişti. Hayatında kimse- nin cesaret edemeyeceği bir dönemi, anarşinin, kargaşanın ege- men olduğu bölgelerde ömrünün önemli bir bölümünü içerisine alacak, sınırları oldukça geniş bir seyahat devresini başlattı.

Gezmeye ve görmeye şiddetli arzusu, onu çok uzak bölgelere, rengi, dili, ırkı, dini, sosyal yaşantısı birbirinden tamamen farklı insanlar arasına çekti götürdü. Eserlerinden ve kendisi hakkında yazılanlardan anlaşıldığına göre, güvenlik ve ulaşım probleminin yoğun olarak yaşandığı o klasik çağlarda başta İran olmak üzere Irak, Hicaz, Suriye, Lübnan, Anadolu, Orta Asya ve daha başka bölgeleri gezip gördü. Siyah, sarı, beyaz... her ırktan; Hristiyan, Yahudi, Müslüman, Mecusî... her dinden insanlarla görüştü, konuştu, kısa ya da uzun süreli birliktelikler yaşadı. Kendi ifadesiyle dünya dershanesinde hayat dersini ve tecrübe eğitimini aldı.

Sadî, böylelikle tecrübe alanındaki eğitimini de tamamlamış oluyordu. Uzun yıllar süren bu seyahatlerinde gördüklerini,

duyduklarını, bizzat yaşadıklarını bir araya topladı ve kendisinden sonra gelecek olanlara çok değerli, ibret, öğüt ve hayat tecrübesi dolu veciz eserler bıraktı. Kalp gözlerini açarak gezmiş olan Sadî, bu yüzden olayları değişik bir açıdan izleme imkânı bulmuştu.

Her şeye ibret gözüyle bakan Sadî, her zerrenin hakikati gösteren bir ayna, her yaprağın marifet kitabının bir sayfası olduğunu gözlemledi. Yine aynı gözle bizzat içerisinde yaşadığı toplumu, o toplumu oluşturan bireyleri, yönetenleri ve yönetilenleri dikkat ve ibret dolu bakışlarla inceledi. Çıkardığı sonuçları, çok değerli tecrübeleriyle harmanlayarak kendisinden sonra gelecek olanlara, kuracaklarını umduğu barış ve huzur toplumlarının oluşmasında belki faydalı olur amacıyla armağan etti. Bütün bunları şöyle dillendirir:

“Bütün bu bahçeleri gezip de, dostlara bir hediye götürmezsem yazık olur.”

Sadî'nin oluşmasını şiddetle arzuladığı ve bütün çabasını bu yolda sarf ettiği mutluluk dolu dünya düzeni, diğer bir ifadeyle “*Medîne-i Fâzılâ*”sı, adalet ve hak temelleri üzerine yükselmektedir. Bu yüzden eserlerinde hep bu dünyanın hayallerini kurar, bu dünyayı uzun uzun betimler durur.

Fars Edebiyat'ının en büyük şairlerinden Şirazlı Sadî'nin, hem didaktik şiir tarzının doruklarında yer alan *Bustân* ve *Gülistân*'ında ve hem de gazelleri başta olmak üzere, kasideleri, rubaileri, *Nasîhatu'l-muluk*: Krallara öğütler ve bütün eserlerinde son derece önemseydiği, sosyal alanlarda, insanlar arası karşılıklı ilişkilerin kurulması ve sorunsuz olarak sürdürülmesinde çok özenle ele aldığı ve samimiyetle sık sık vurguladığı kavramdır vefa:

Vefa

Sözünde durmamak yok bizim töremizde
Sakın, sakın unutma bizim dostluğumuzu sen

Bilemez aşkın değerini, olamaz gerçek aşık
Sevgilinin cefasına dayanamayan vefasız

Bana bıraksalar kıyamet günü; ne istersin diye
“Dost bana, bütün nimetleri cennetin size”

Gitse de başım, çevirmem başımı sözünden senin
Benden sonra “sonuna kadar durdu sözünde desinler” diye ¹

Bolluk ve refah içerisinde yaşayan, yoksulların ve yoksun-
ların sorunlarını önemsemeyen, verdikleri sözleri unutanlara
Sadî şu dizeleriyle uyarılarda bulunur:

Geceleri uyuyamıyoruz biz
Ey gündüzleri uyuyan! Kendine gel!

Çöllerde susuzluktan ölüyorlar insanlar
Her tarafta sular gürül gürül

¹ Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî* (yay. Muhammed Ali-yi Furuğî), s. 364.

Ey okçulukta usta, ancak sözünde durmayan
Bu muydu senin ahde vefan?

Diken var böğürlerimin altında batıyor sanki
Sensiz yumuşacık yatağımda ²

Gönlünü avladığın kişi kurtaramaz başını kemendinden senin
Artık umudu kalmaz bağlarından kurtulmaya senin

Ne bir gonca açtı çimenlikte yüzünün güzelliğinde senin
Ne de meltem bir servi bulabildi boyunda senin

Bütün arzun insanların kanını dökmekse
Aslan koyun gibi boynunu uzatmaktan başka ne yapabilir

Güzellik ülkesinin sultanısın sen gerçekte
Düşkün ve güçsüz yoksula da bir baksan ne olur?

Demedim mi sana ey gönül, yok vefa sevgilide
Vefa gösterir umuduyla gittin, o seni serdi yerlere! ³

² Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî*, s. 374.

³ Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî*, s. 377.

Sabırlı ol be gönül! Sabırlılık temiz yüreklilerin töresi
Aşkın ilacı dayanmak ve ahde vefaya aşık olmaktır

Kabul etmek de reddetmek de onun buyruğunda, hükümdar o
Dövüp kovsa da, sevip okşasa da sultan o

Dostların yüreklerindeki dert, sen beğenirsen yaraşır
Sizin muradınız olan bizim en kutlu arzumuz

Kul ne iddia edebilir, karar hükümdarındır
Basacaksan ayağın bas gözüm üstüne işte

Kovma beni kapından, çünkü bu vefa yolu değil
Her şehirde garipler, dilenciler var

Günahlarım çok, korkularım artık olsa da umutlarım var benim
Paramız gümüş olsa, da lütfunuz kimyadır sizin ⁴

⁴ Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî*, s. 384.

Bir 6m6r boyu çalışmak çabalamak, birisine g6n6l vermek, herkese dost olmak, iyilik yapmak ve karşılığında sadece vefasızlık, s6z6nden d6nme, kıymet bilmeme, kendisine g6nl6n6 aana k6t6l6k yapma, onu y6z6st6 bırakma yine Sadı'nın şiirlerinde yerdiği bir k6t6 davranış olarak karşımıza çıkmaktadır:

Kervanın 6n6ndeki y6z nasıl bir y6z

Kervancının elinde bir kandil mi var?!

S6leyman var sanki tahtırevanda

Melteme binmiř tahtıyla gitmekte

Y6celerde oturan ay y6zly6 birinin cemali

Sanki g6kteki ay gibi ışıldamakta

Ancak o tař kalpli ve sevgisiz sevgili

Ne kadar vefasız, hiç s6z6n6n eri değil

Senin bizimle dostluđun işte buysa

Bizim de vefamız ve dostluđumuz işte bu!

Bekle sonuna kadar be kervancı zamanın

Vuslat zamanımız 6nk6 sonunda zamanın

Vefa g6sterdik, bize sevgili vefasızlık yaptı

Git be Sadî, işte bu vefasızlık o vefanın ödülü!

Bilmedin sen yaşlılığın son zamanı
Gençlere âşık olmanın zamanı değil! ⁵

Ayrılık ateşiyle sevgiliyi yakıp kavuran, sevilisine köle olan, ancak ölümün kendisini sevgilisinden ayıracağını söyleyen aşığa vefasızlık gösteren sevgiliye ahdinde vefalı ol, verdiğin sözleri sakın unutma diye yakarır:

Aramızdaki ayrılık aştı haddini ey sevgili
Gel, gel; kölenim senin ey sevgili

Bütün evren düşman olsa bana, eteğinden beni
Keskin kılıç ölüm dışında kimse ayıramaz

Salınırsan naz ile evreni yıkarsın
Susamışsan eğer yaralı aşığın kanına koş gel

Ahdine vefalı ol, sitemden vazgeç
Ben vefasız ve sözünde durmayan biri değilim ya

⁵ Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî*, s. 399.

Ölümünden bin yıl sonra geldiğinde
Topraktan ığlık atarım “Merhaba ey sevgili” diye ⁶

KAYNAKÇA

- Halıkî, Muhammed Berzger- Akdayî, Turec, *Şerh-i Ğazeliyyât-i Sadî*, Tahran 1390 hş., I-II.
- Niyazkâr, Farah, *Şerh-i Ğazeliyyât-i Sadî*, Tahran 1390 hş.
- Rehber, Halîl Hatîb, *Divân-i Ğazeliyyât-i Ustâd-i Sohen Sadî-yi Şirazî*, Tahran 1389 hş., I-II.
- Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî* (yay. Muhammed Alî-yi Furuğî), Tahran 1389 hş.

⁶ Sadî-yi Şirazî, *Külliyât-i Sadî*, s. 408-409.